

**İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN EĞİTİM ÖĞRETİME KATKILARI
VE
KALİTEYE YOLCULUK¹**

Prof. Dr. Nevzat Y. AŞIKOĞLU²

(Özet)

Bu çalışmada İlahiyat Fakültelerinin gelişimi, öğretim hayatımıza katkıları, nasıl daha kaliteli eğitim yapabilecekleri, sahip oldukları bilimsel potansiyel ve imkanlar ile karşılaştıkları güçlükler ve açılımlar konusu üzerine durulmuş, ayrıca ilahiyat Fakültelerinin vizyonu ve misyonu ile ilgili düşünceler dile getirilmiştir.

İlahiyat fakültelerinin akademik yapılanmalarına bakıldığında, sadece İslam bilimleri değil din bilimleri, felsefe, psikoloji, sosyoloji vb. bilimlerin de yer aldığı ve programlarda ders olarak okutulduğu görülmektedir. Yani İlahiyat Fakülteleri, öğrencilerini tek yönlü değil çok yönlü yetiştirme gayreti içindedir.

İlahiyat Fakültelerinin eğitim ve toplumu aydınlatma görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları güçlükler olmakla birlikte, bunları aşabilecek imkanları da bulunmaktadır. Bu fakülteler, mezunlarının hizmet alanlarını dikkate alarak toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda kendilerine yeni bir vizyon ve misyon belirlemek durumundadırlar.

Anahtar kelimeler: ilahiyat fakülteleri, ilahiyat vizyonu, ilahiyat misyonu, ilahiyat eğitimi

**CONTRIBUTION OF THE THEOLOGY FACULTIES TO EDUCATION
AND A JOURNEY TO THE QUALITY
(Abstract)**

In this study, we have concentrated on the development of the theology faculties in Turkey, especially on their contributions to education and teaching, how they can carry out an education of better quality, their scientific potentials and possibilities and difficulties they may face. In

¹ Bu çalışma 13-14 Mayıs 2004 tarihlerinde A. Ü. İlahiyat Fakültesi'nin ev sahipliğinde yapılan İlahiyat Fakülteleri Dekanları X. İstişare toplantısı'na bildiri olarak sunulmuştur.

² C.Ü.İlahiyat Fakültesi Dekanı

2 İlahiyat fakültelerinin eğitime katkıları ve kaliteye yolculuk

addition, some views about the vision and mission of the theology faculties have been expressed.

When we look at the academic structure of the theology faculties, we see that not only Islamic sciences but also religious sciences, philosophy, psychology, sociology etc. are taking place in the curriculum as courses to teach. That is, these faculties have been trying to improve the quality of their students not only from one angle but from many angles. Although there are some hardships faced by these faculties while fulfilling their education and enlightening mission, they have also possibilities to overcome these difficulties. These faculties are now in the situation of determining a new vision and mission for themselves in line with social changes and needs of the individual and society taking the service fields of their graduates into consideration.

Key words: theology faculties, theology vision, theology mission, theology education.

Bu çalışmada İlahiyat Fakültelerinin gelişimi, öğretim hayatımıza katkıları, nasıl daha kaliteli eğitim yapabilecekleri, sahip olduğumuz imkanlar, karşılaştığımız güçlükler ve açılımlarımız konusu üzerine durulmuş, ayrıca ilahiyat Fakültelerinin vizyonu ve misyonu ile ilgili düşünceler dile getirilmiştir.

1. Gelişimimiz

İlahiyat Fakültelerinin tarihine baktığımızda Darülfünun'da 1 Eylül 1900 yılında açılan ulum-i Aliye-i Diniye şubesi esas alınacak olursa İlahiyat eğitiminin Türk eğitim sistemi içinde varlığının 100 yılı aştığı söylenebilir.

Tevhid-i Tedrisat kanunuyla birlikte “*Yüksek Diniyyat Mühassısları*” yetiştirmek görevi yüklenerek ve İlahiyat Fakültesi ismi zikredilerek açılan ilk Fakülte bu yana, ilahiyat fakültelerimiz çeşitli aşamalardan geçerek bugüne gelmişlerdir.

Otuzlu yıllarda ilahiyat eğitimindeki bir kesintinin ardından, 1949 yılında açılan A.Ü. İlahiyat Fakültesi ve diğer İlahiyat fakülteleri, bir yandan İslam ve din bilimleri alanında yapılan doyurucu çalışmalarla topluma önemli bilgiler sunmuş, bir yandan da hem örgün eğitim, hem de yaygın eğitim alanında toplumu din konusunda aydınlatacak bireyler yetiştirme gayreti içinde olmuştur.

Takdir edileceği üzere örgün ve yaygın din eğitimi alanında görev alacak elemanların iyi yetişmeleri ülkemizde yüksek din eğitimi veren kurumlar olan ilahiyat fakültelerinin üzerinde düşünmeleri gereken önemli bir problem alanıdır.

Tevhidi Tedrisat kanunuyla İlahiyat Fakülteleri için belirlenen “*din mühassısları yetiştirmek*” misyonuna bugün fiilen **yeni misyonlar** eklenmiştir. O dönemde aynı kanunla açılması öngörülen İmam-Hatip

okullarına dini pratikleri (İmamet ve hitabet gibi din hizmetlerini) yürütecek elemanlar yetiştirmek görevi verilmişti. Bu yüzden İlahiyat Fakültesinin görevi “din mütehasısları yetiştirmek” şeklinde ifade edilmişti. Oysa, günümüzde İlahiyat Fakülteleri, araştırmacı din bilginleri yetiştirme yanında, hem örgün hem de yaygın eğitim alanında görev yapacak elemanlar yetiştirme görevini de üstlenmiş bulunmaktadır.

Nitekim 1980 yılında A.Ü İlahiyat Fakültesinde hazırlanan bir raporda “Mezunların hem Diyanet İşleri Başkanlığında hem de Milli Eğitim Bakanlığında görev aldıkları; her iki görev içinde pedagojik formasyona ihtiyaç duyulduğu” belirtilmiş, bu rapora dayanılarak alınan karar doğrultusunda, Ankara Üniversitesi Senatosunun da onayıyla öğrencilere pedagoji eğitimi vermek üzere Din Eğitim kürsüsü kurulmuştur³ Ayrıca bugün Diyanet İşleri Başkanlığında görev yapacak din hizmetleri personeli de artık bu amaçla açılan okullardan çok fakülte mezunları arasından seçilmekte hatta yüksek lisans, doktora yapanlar tercih edilmektedir.

Toplumlar sürekli değişmekte, farklılaşmaktadır. İhtiyaçlar çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bu değişim dini yaşantı alanını da kapsamaktadır. Toplumda insanlar yeni ortaya çıkan durumlar ve olaylar konusunda dinin yorumunu bilmek istemekte ve tartışmaktadırlar. Bu değişim ve dinamizmi doğuran nedenler ile yeniden dine ve kutsala yönelik hareketini biraz açmak ve ilahiyat alanında neler yapılabileceğini tartışmak yararlı olacaktır.

20 yüzyılın sonuna doğru yeniden dine yönelik hareketinin hızla gelişmesi, ilahiyat eğitiminin önemini artıran başka bir gelişme olmuştur. Bu yönelik hareketinin çeşitli sebepleri vardır.

Ortaçağ Avrupa’sında Kilisenin baskıları karşısında aradıkları mutluluğu bulamayan insanlar, din yerine pozitif bilime yönelmişler, ancak insanların mutlu ve huzurlu olması için bilimin nasıl kullanılması gerektiği üzerinde fazla düşünmemişlerdir.

Bilimin gelişmesiyle ilerleyen endüstri ve sanayileşme beraberinde insan hayatını tehdit eden çevre kirliliğini doğurmuş , nükleer ve biyolojik silahlar insan hayatını tehdit eden ve onları huzursuz kılan unsurlar olmuştur.

Huzur arayan insanlar şimdi yeniden kutsal olana ve dini değerlere yönelmektedirler. Bu yönelik iyi değerlendirilmek durumundadır. Aksi halde din adına ve kutsal değerler adına çeşitli gruplar ve akımlar yanlış ve asılsız bilgilerle insanları amaçları doğrultusunda kullanabilmektedirler.

Birkaç örnek vermek gerekirse Kuzey Amerika’daki silahlı dini gruplardan, metro istasyonuna zehirli gaz atan Japon tarikatına; Uganda’dan Latin Amerika’ya topluca intihar eden veya kendilerini yakan tarikat üyelerine, nihayet ülkemizde dini duyguları istismar ederek menfaat

³ Nevzat Y. AŞIKOĞLU, -"Din Eğitimi Bilimi'nin Türkiye'de Bağımsız Bir Bilimsel Disiplin Olarak Doğuşu ve Gelişimi", **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 30, sayı 3, Temmuz 1994, sayfa 86.

4 İlahiyat fakültelerinin eğitime katkıları ve kaliteye yolculuk

sağlayan çeşitli kişi veya gruplara kadar din adına hareket eden çeşitli gruplardan söz edilebilir.

Sayılanlara benzer birçok oluşum, din konusunda yetersiz bilgiye sahip insanları kendi amaçları doğrultusunda yönlendirebilmektedirler.

Öyleyse ne yapılmalıdır? İlahiyat Fakülteleri arayış içinde olan insanlara doğru dini bilgiyi sunabilecek ve toplumsal barışın sağlanmasına katkıda bulunabilecek potansiyele sahiptir. Doğru ve doyurucu dini bilgilerle yetişen ilahiyatçılar, insanların zihinlerindeki var oluşla ilgili metafizik sorulara tatmin edici cevaplar verecekleri gibi, insanların kötü amaçlı kişilerce yanlış yönlendirilmelerinin ve batıl inançlarla hurafelere saplanmalarının önünde koruyucu bir unsur olma görevini yürüteceklerdir.

Fakültelerimizde dinin kaynaklarını özümseyerek ve olayları geniş bir perspektiften değerlendirme gücüne sahip olarak yetişmiş ilahiyatçılar, dini kavramların doğru anlaşılmasına ve kullanılmasına rehberlik edecekler, diğer dinlere ve inançlara saygılı davranmaya çağıracaklar ve dini doğru öğreterek, bireylerin kültürlerine yabancılaşmasına engel olacaklardır.

Esasen İlahiyat fakültelerinin akademik yapılanmalarına bakıldığında, sadece İslam bilimleri değil din bilimleri, felsefe, psikoloji, sosyoloji vb. bilimlerin de yer aldığı ve programlarda ders olarak okutulduğu görülmektedir. Yani İlahiyat Fakülteleri, öğrencilerini tek yönlü değil çok yönlü yetiştirme gayreti içindedir. Bu gayretin sonucu olarak toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda olmak üzere zaman zaman fakülteler öğretim programlarını yenilemekte ve geliştirmektedirler.

Örnek olarak 1982 ve 1991 yıllarında akademik bölümlerle ilgili değişiklikler yapılmış, 1997'de, İlahiyat Fakültelerinin programlarıyla ilgili yapılan yeni düzenlemede, bilindiği üzere İlahiyat Fakültelerinin bir kısmında sadece İlahiyat programı, bir kısmında ise, İlahiyat programı ile birlikte İlköğretim DKAB öğretmenliği programı olmak üzere iki programın uygulanması kabul edilmiştir.

Şüphesiz bir eğitim kurumunun başarısı öğretim programının yetiştirmeyi hedeflediği insana kazandıracığı nitelikler dikkate alınarak planlanmasına bağlıdır. Bu konudaki bir eksiklik kurumunun eğitimde belirlediği hedeflere ulaşmasını engeller.

2. Potansiyelimiz – İmkanlarımız

İlahiyat Fakülteleri başlangıcından bu yana, öğretmen olmak üzere yetiştirdiği mezunları ile örgün eğitime katkıda bulunmanın yanı sıra, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde din hizmetleri yürüten mezunlarıyla da yaygın din eğitimi alanına katkıda bulunmaktadır.

Bugün artık Avrupa ile bütünleşme çerçevesinde Batıdaki ilahiyat fakülteleriyle işbirliği ve akreditasyon çalışmaları yapılmaktadır. Bu konuda bazı fakültelerimizde önemli mesafeler alınmıştır.

İlahiyat Fakülteleri, yurt dışındaki çeşitli üniversitelerle hem öğrenci hem öğretim üyesi değişimi ile bir başka açılım imkanına sahiptir. Nitekim, bazı zorluklarla da olsa, Kafkas ülkelerinden gelen öğrenciler çeşitli ilahiyat fakültelerimizde okumakta ve ülkelerine dönerek edindikleri bilgileri kendi vatandaşlarına aktarmaktadırlar.

Öte yandan, yurt dışında, özellikle Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın çocuklarına din dersi verecek öğretmenlerin akademik işbirliği ile yetiştirilmeleri çalışması devam etmektedir.

İlahiyat fakülteleri çeşitli din ve İslam bilimleri alanlarında yaptıkları yayınlar, çıkardıkları bilimsel dergiler, düzenledikleri veya katıldıkları konferanslar, sempozyumlar vb. etkinliklerle araştırmalarını ve bilgi birikimlerini topluma sunmaktadırlar.

Ana başlıklarıyla çok kısa ifade edilen bu açılımlar ilahiyat fakültelerimizin bilimsel potansiyelini ve gücünü göstermektedir. Bu potansiyel harekete geçirildiği ölçüde ülkemizdeki dini tartışmalar daha sağlam zemine oturacak böylece dinin özüne değil, çeşitli farklı yorumlarına dayalı sonuçsuz tartışmalar, yerini, dini doğru anlama ve yorumlamaya yönelik seviyeli tartışmalara bırakacaktır.

3. Vizyonumuz ve Misyonumuz

Kanaatimce bugün İlahiyat Fakültelerinin üzerinde düşünmeleri gereken en önemli nokta mezunlarının hizmet alanlarını dikkate alarak toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda kendilerine yeni bir vizyon ve misyon belirlemek durumunda olmalarıdır.

İlahiyat Fakültelerinin **Vizyonunu** belirlerken;

- *Dinin birey ve toplum için vazgeçilmez bir gerçeklik ve kültürü oluşturan önemli bir unsur olduğu,*
- *Batıl inanç ve hurafelere karşı doğru dini bilgileri topluma sunmanın kaçınılmaz olduğu,*
- *Evensel insani değerlerle dini değerlerin örtüştüğü,*
- *Dinin verilerini akıl ve bilim ekseninde değerlendirme gereği,*
- *Eğitimin her kademesindeki din eğitimi ve din hizmetlerini yürütecek yetkinlik ve yeterliliğin uzman din bilimcilerince kazandırılacağı, gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır.*

İlahiyat Fakültelerinin yeni **Misyonunu** belirlerken ise,

- *Dini asıl kaynaklarından araştırarak öğrenen ve bilimsel verilere dayanarak yorumlayan,*
- *Dini ve kültürel mirası özümseyen ve karşılaşılan problemlere çözüm üretebilen,*
- *Yapıcı eleştiriye, farklı görüş ve inançlara saygılı olan,*

6 İlahiyat fakültelerinin eğitime katkıları ve kaliteye yolculuk

- Toplumu din konusunda aydınlatan ve doğru bilgilerle onların ihtiyaçlarına cevap verebilen,
- Taklit eden değil, sorgulayan ve seçim yapabilen,
- Yeni bilgilere açık olan ve kendini geliştirebilen,
- Toplumdaki çeşitli dini oluşumları analiz edebilen,

ilahiyatçılar yetiştirme gibi hedefler dikkate alınmalıdır.

4. Güçlüklerimiz

İlahiyat Fakülteleri eğitim ve toplumu aydınlatma görevlerini yerine getirirken bazı güçlükler de karşılaşmaktadırlar. Bunlardan bazılarını kısaca şöyle dile getirilebilir:

Bazı fakültelerimizde **alanla ilgili kütüphane imkanlarının sınırlı olması** öğretim elemanlarının araştırmalarını olumsuz etkilemektedir. Bununla beraber kütüphaneler arası alış veriş ve internet imkanlarıyla bu zorluk bir ölçüde aşılmaya çalışılmaktadır.

İlahiyat eğitiminin amacına ulaşması için yapılması gereken bir başka çalışma da **ders içeriklerinin belirlenmesidir**. Okutulan derslerin içeriklerinin belirlenmesi, bununla da yetinmeyip, toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda **geliştirilmesi** ilahiyat eğitiminin amacına ulaşması bakımından kaçınılmaz görünmektedir. Aksi halde öğretim elemanları ders içeriklerini fakültenin öğretim amaçlarına göre değil, kendi ilgi alanlarına göre belirlemektedir.

Şüphesiz her öğretim elemanının bir ilgi ve uzmanlık alanı vardır. Ancak öğretim elemanları fakülte programındaki bir dersi verirken, içeriği sadece kendi uzmanlık alanıyla sınırlamamalı, dersin programdaki yerini ve amacını dikkate alarak içeriğini oluşturmalı fakülte kurulları da bunun denetimini yapmalıdır.

İlahiyat eğitiminde bir başka güçlük **öğretim yöntemleri** konusunda yaşanmaktadır. Öğretim elemanlarımızın bir kısmı yıllar geçtikçe öğretim yöntemlerini statik hale getirmekte ve yöntemlerini farklılaştırmakta ve yenileme ihtiyacı hissetmemektedirler. Ayrıca yeni öğretim yöntemleri denemeyi gereksiz görmekte, önemli olanın bilgi olduğunu savunmaktadırlar. Oysa takdir edileceği üzere bilginin alınabilmesi ve içselleştirilebilmesi büyük ölçüde doğru yöntemlerle verilebilmesine bağlıdır.

Özetle öğretim elemanları bilgilerini yenilemek zorunda oldukları kadar, öğretim yöntemlerini de sorgulamak ve yeniden gözden geçirmek durumundadırlar. Bunu bazı öğretim elemanları derslerin sonunda öğrenciye anket uygulayarak yapmakta, dersle ilgili öğrenci değerlendirmelerini almaktadır.

Bazı üniversiteler ise, öğrenciye yönelik değerlendirme formu geliştirip, dekanlık veya rektörlük aracılığıyla öğretim elemanlarının performanslarını sorgulayarak sonuç hakkında ilgili öğretim elemanını bilgilendirmektedir.

Öğretim elemanlarımıza **yurt dışında araştırma yapma imkanının** sağlanması öğretim elemanlarımızın ufkunun genişlemesi ve dünyadaki gelişmeleri takip edebilmesi açısından önemli bir diğer açılım olacaktır.

Yine öğrencilerin **lisans tezi hazırlamaları** bir başka önemli noktadır. Birçok fakültemizde öğrencilerin lisans tezi hazırlama zorunluluğuna rağmen, bazı fakültelerde hazırlanmadığı görülmektedir. Öğrencilerin araştırma, bilgiye ulaşma ve yorumlama yeteneklerinin gelişmesi için lisans tezi hazırlamalarının önemlidir. Bu onların araştırma ve bilgiyi yorumlama motivasyonlarını ve becerilerini artıracaktır.

Bugüne kadar uygulanan ilahiyat programlarında ve şu anda yürürlükte olan ve YÖK tarafından bildirilen yeni program da dikkat çeken bir başka nokta da, okutulan **zorunlu derslerin İslam bilimleri alanında geçmişteki bilgi birikimini aktarmaya yönelik olduğudur**. Fakültelerden yetişen mezunların, yaşayan toplum içinde hizmet verecek olmalarına karşılık, sosyal hayatın akışı içinde toplumda karşılaşılan sorunlar ve ihtiyaçlarla ilgili öğrenciyi bilgilendirici nitelikte zorunlu dersler programlarda neredeyse hiç yer almamıştır.

Toplumun dinî problemleri ile ilgili bir iki ders, seçimlik olarak programda yer almakla beraber, öğrenci bunları seçmediği zaman toplumla sağlıklı iletişim kurma ve toplumda yaşanan dini problemler konusunda Fakültede bilgilenme şansını kaybetmektedir.

Bir diğer güçlük ise **ilahiyat programının hedeflerinin netleştirilmesidir**. İlköğretim DKAB programının sadece ilköğretim DKAB öğretmeni yetiştirme hedefine karşılık, ilahiyat fakültelerinin tamamında uygulanan İlahiyat programının hem **araştırmacı yetiştirme**, hem **ortaöğretim DKAB öğretmenliğine**, hem **İmam-Hatip meslek dersleri öğretmenliğine hazırlama** hem de Diyanet İşleri Başkanlığında **din hizmetlerinin yürütülmesinde görev yapacak eleman yetiştirme** şeklinde 4 yönlü hedefi bulunmaktadır. Ancak öğrenci bunlardan hangisini kendisine hedef seçeceğine karar verememektedir. Çünkü bu programın mezuniyet sonrası hangi iş imkanını sunacağı belirsizdir.

Bu belirsizlik ilahiyat programına devam eden öğrencilerde bezginlik, isteksizlik ve motivasyon eksikliğine sebep olmaktadır. Ayrıca mevcut programın bu hedeflerin ne kadarını karşıladığı veya gerçekleştirdiği bilimsel platformlarda tartışılmakta, programın bu değişik amaçlar doğrultusunda zenginleştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

5. Açılımlarımız

Öğretmenlik için **Tezsiz yüksek lisans yapma imkanının sadece Ankara ilahiyat fakültesinde bulunması**, bu Fakültenin imkanları nedeniyle alınacak öğrenci sayısının sınırlı kalması ve talebi karşılayamaması gibi nedenlerle ilahiyat programında okuyan öğrenciler gelecekle ilgili konusunda kaygıya kapılmakta, bu da başarılarını olumsuz etkilemektedir.

Tezsiz yüksek lisans kontenjanlarının eğitimin kalitesini düşürmeyecek şekilde ve programın uygulanabilmesi için gerekli temel

8 İlahiyat fakültelerinin eğitime katkıları ve kaliteye yolculuk

şartlar dikkate alınarak belirlenmesi ve programı uygulama yeterliliğine sahip fakültelele de bu imkanın tanınmasıyla öğrencilerin karamsarlığını azalacak ve motivasyonlarını artacaktır.

Objektif ölçülere göre belirlenecek şartları taşıyan bazı fakültelele Lise DKAB öğretmenliği; bazılarına ise, Meslek dersleri öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programı açılabilir. Böylece öğrenciler hem ülkenin farklı köşelerini tanıma, hem de değişik fakültelerin birikimlerinden yararlanma imkanı bulacaklardır.

Aynı şekilde **İlköğretim DKAB öğretmenliği programının da bunu yürütebilecek fakültelele açılması**, 10 binin üzerinde olan İlköğretim DKAB öğretmeni ihtiyacının bir ölçüde karşılanması için gerekli görünmektedir.

İlahiyat programının bir amacının da din hizmetleri alanına eleman yetiştirmek şeklinde algılandığını belirtmiştik. Ancak, öğrencilerin bu amaca yönelik olarak açılan sınavlarda istenen başarıyı gösteremedikleri gözlenmektedir. Bu durum da üzerinde düşünülmesi gereken bir problem alanıdır. Hazırlık sınıfının yeniden açılması bu konuda bir alternatif olarak düşünülebilir.

Son birkaç yılda **İlahiyat programının din hizmetleri alanında yeterlilik kazandırması** için nasıl zenginleştirilebileceği üzerinde düşünülmektedir. Nitekim bu konuda yapılan çeşitli sempozyumlar ve bilimsel toplantılar sonucu oluşan bilgi birikimi, Isparta'da yapılan bir taslak çalışmayla vücut bulmuş olup, zannedirim fakültelele ulaştırılmıştır.

Din hizmetleriyle ilgili bu program taslağı esas olarak Mayıs 2002'de Kayseri'de yapılan *Yaygın Din Eğitimin Sorunları* ve Ekim 2003'te Isparta'da düzenlenen *Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretiminin Sorunları, Yeniden yapılandırılması ve Geleceği* konulu sempozyumda ortaya konulan görüşler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Burada şu soruya tatmin edici cevap bulmak gerekmektedir. O soru şudur: Din hizmetleri personelini Diyanet İşleri Başkanlığı kendisi mi yetiştirecektir, yoksa bu yeterlilik fakültelerde mi kazandırılacaktır? Bu sorunun cevabı bundan sonraki program çalışmalarına yön verecek ilahiyat Fakültelerinin misyon ve vizyonunu belirlemede bize ışık tutacaktır.

Bu soruya cevap ararken, "*Biz din mütehasısı yetiştirelim diğer kurumlar veya Diyanet kendi personelini ihtiyaca göre kendisi eğitsin*" şeklinde bir yaklaşım ileri sürülebilir. Ancak kişisel kanaatime göre bunun isabetli bir yaklaşım olmadığını düşünüyorum. Çünkü çeşitli kurumlar düzenledikleri hizmet içi eğitim çalışmalarlarıyla ancak personelini, eğitimleri sırasında almaları mümkün olmayan çok yeni gelişmelerden ve hizmet anlayışındaki yeni değişmelerden haberdar edebilir. Hizmet alanıyla ilgili olduğu halde o alanın eğitimi sırasında kazandırılmayan bir bilgi ve yeterlilik hizmet içi eğitim ile kazandırılmaz. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir eğitim kurumu değil, hizmet kurumu olduğunu ve eğitim vermek üzere yapılandırılmadığını da gözden uzak tutmamak gerekir.

Şüphesiz her fakülte kendi içinde tartışarak programı geliştirebilir. Değiştirebilir veya gereksiz diyerek bir kenara koyabilir. Ama programlarımızda bu yönde bir eksikliğin bulunduğu unutulmamalıdır. Değerlendirme yapılırken özellikle lisans programıyla ilgili önerilerin mevcut ilahiyat lisans programıyla birlikte düşünülmesi isabetli olacaktır. Çünkü o programa ek olarak hazırlanmıştır.

Geliştirilen Din hizmetleri tezsiz yüksek lisans programı önerisi ise, kendi içinde bir bütündür. Hizmet alanları düşünülerek hazırlanmaya çalışılmıştır. Fakülteler bu programı her üniversitenin Lisansüstü eğitim Yönetmeliđi çerçevesinde Sosyal Bilimler Enstitüsünde açarak uygulayabilirler. YÖK'ün onayı gerekmemektedir. Şüphesiz tekliflerle geliştirilebilir. Deđerlendirirken amaca uygunluk göz önünde bulundurulmalıdır.

Şüphesiz burada dile getirilen bir çok husus bir çok akademisyen tarafından da gözlenen durumlardır. Ortaya konan düşünceler ve öneriler yapılacak tartışmalarla daha da olgunlaşacaktır.